Příspěvek pro III. Mazikongres se snaží objasnit zasvěcení kaple hradu Točník na základě prvního impulsu vyvolaném současným průvodcovským textem prezentovaným široké veřejnosti při prohlídkách hradu Točník (v nichž se samozřejmě sejde podle určitého roku minimálně 5 – 10 osob).

doc. Duch

Zpovědník II

Veškerý výzkum je odstartován chybou tohoto textu, která byla do dnešního dne opomíjena. Ponechme stranou, kolik osob bylo touto mýlkou infikováno a kolik osob blízkých těchto infikovaných jí bylo nakaženo dále.

Výklad průvodce se téměř v samém závěru prohlídky zmiňuje o v kontextu celé kaple méně nápadném obrazu nad vstupem do klenutých komnat za bývalým královským audienčním sálem. Barokní obraz, znázorňuje poprsí vousaté postavy, jejíž tvář je odrážena v zrcadle, které osoba drží v rukou. Od dob znovuvyvěšení tohoto obrazu do kaple (zřejmě se jedná o její původní mobiliář), je námět tohoto obrazu, resp. ona znázorněná bradatá postava prezentována jako sv. Markéta.

Tato mylná informace však odstartovává sice zdánlivě malý problém s tím, kdo že je na obraze skutečně vymalován, ale co je podle mého soudu zásadní – souvisí se zasvěcením kaple. (Vždyť náměty zbylých tří obrazů v kapli jsou zcela konkrétní a jasné (sv. Jan Křtitel, Panna Marie svatohorská, Korunování Panny Marie – svatá rodina).

Pokud se podíváme na ustálená zobrazení sv. Markéty, nalezneme hned několik svatých nositelek tohoto jména, což dává naději, že by jedna z takto jmenovaných mohla býti onou postavou točnickou. Jedná se o sv. Markétu Alacoque, dále sv. Markétu Skotskou či sv. Markétu Baurgeyosovou, avšak ani jedna z nich není vousatá.

Nejvýznamnější vousatou ženou v historii, která bývá označována za svatou je tzv. svatá Starosta nebo také Wilgeforte, Liberata, Eutropis, Kummernis, Uncumber či Livrade (vše jedna a táž osoba).

Tato španělská svatá však vznikla náhodou a nepochopením. Legenda vypráví o tom, že dcera lusitánského krále byla nucena, aby se provdala za pohana, krále sicilského. Dívka zaslíbená Kristu prosila Boha, aby svatbě zabránil, ten jí vyslyšel a přes noc jí narostly vousy, načež přišel trest jiný, když jí její pohanský otec nechal ukřižovat.

Tato nepravděpodobná legenda vznikla zjevně nepochopením jednoho z původních zobrazení ukřižovaného Krista, který byl představován jako král s korunou a slavnostním ošacením před popravčím křížem a s rukama roztaženýma v gestu zvoucím k sobě. Zřejmě ve španělském prostředí vznikla výše zmíněná bulvární legenda, že se jedná o dívku a ne Ježíše a zřejmě pro svojí úžasnou fantastičnost se rozšířila po celé Evropě. (Jedna její socha se nachází ve Vesci severně od Prahy.)

O sv. Starostě psali bratři Grimmové, básnil o ní dokonce i Fráňa Šrámek:

Často jsem ve Vesci postál
u svaté Starosty,
to je ta nešťastná svatá,
co vousy jí narostly.
By se mužům znelíbila
ty vousy prý si vymodlila.
Řekli byste, nenarostou,
vidíte, a narostly.

Pokud je tedy onou točnickou znázorňovanou postavou žena, mělo by se jednat s největší pravděpodobností o tuto svatou.

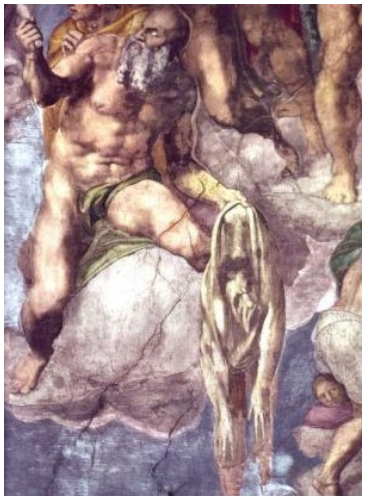

Nyní ovšem nezbytné udělat slavný Cimrmanův úkrok stranou a dostat se skrze výše zmíněnou problematiku k závažnější oblasti, oblasti zasvěcení kaple v hradním paláci. Pokročíme ze současnosti do první poloviny 18. století.

Je všeobecně známo, že současná kaple v tzv. Královském paláci je zasvěcena sv. Bartoloměji, o kterém se Nový zákon příliš nezmiňuje. Z kusých informací je známo, že pocházel z galilejského města Kána a původně Ježíše a jeho učení odmítal. Nicméně po čase pochopil, jakou osobností Kristus je a změnil své stanovisko. Umučen byl tak, že byl stažen z kůže.

Kladl si někdy někdo otázku, proč byla hradní kaple roku 1733 zasvěcena právě tomuto muži, který není nějakým přílišně významným svatým? Tento problém je navíc nutné dát do souvislosti se stížností žebráckého děkana datovanou k roku 1726, který se hrozí dalších poutí na točnický hrad za lidovým králem (bezesporu je tím myšlen Václav IV.).

Proč tedy byla kaple zasvěcena muži, který převléká kabát, resp. svléká svoji kůži? Jaký má k Točníku vztah? Je možné, že tímto, odpusťte – „Převlečníkem“, tehdejší preláti, kteří rozhodovali o zasvěcení nové kaple, na něco naráželi? Na něco nebo někoho, kdo je schován pod svrchní vrstvou, svrchní kůží? Proč byli pro výzdobu kaple použity obrazy s klasickým námětem sv. Jana Křtitele a Panny Marie a další jsou jen doplňující „všehochutí“? Pozornost opět upoutá již zmiňovaný obraz – kdo je na onom portrétu na prsou postavy a kdo je onou postavou samotnou? (Klasický výklad by mohl mluvit o jednom ze zobrazení sv. Judy Tadeáše, o kterém bibliofilové soudí, že se jedná o jednu postavu s mnoha jmény <sic!>…)

A opět úkrok stranou: Přesuňme se nyní znovu do historie, ještě hlouběji a to až do středověku, doby Václava IV. a ještě konkrétněji do chvíle, kdy vrcholí králův spor s arcibiskupem Jenštejnem mj. o dosazování církevních hodnostářů resp. o konkrétní dosazení kladrubského opata na

klášterní stolec. Je známo, jak celý spor skončil mučením generálního vikáře Johánka z Pomuku. Jiří Spěváček ve své monografii o Václavu IV. píše o značných problémech s tím, že Johánek po mučení postupně podlehl svým zraněním a vyčerpanosti – to vše 20. března 1393.

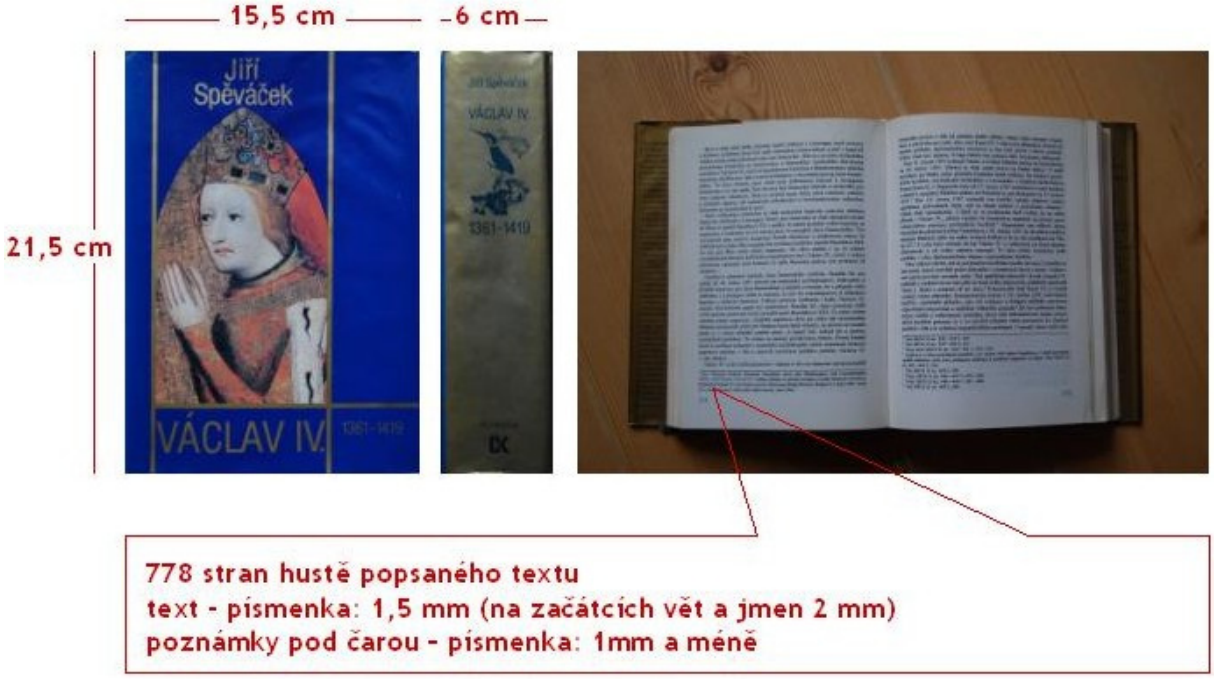

Johánek však nestihl podepsat listinu, v níž by souhlasil s tím, že ho Václav nemučil. Králi tedy vyvstal poměrně velký problém, nicméně nakonec se zachoval tak, jak pro něj bylo příznačné – zachoval se totiž „nijak“. Stále pokračoval ve sporu s Jenštejnem, ale svojí historickou pozici si fixoval: Po svém otci Karlu IV., významném vladaři Evropy, byl Václav neustále v jeho stínu a to téměř ve všech směrech. Neměl ani zajištěnou svou historickou pozici, ani si nepojistil jiný věčný život získáním ostatků některého ze svatých (po „vydrancování“ světa ostatků jeho otcem to bylo skoro nemožné).

Václav, dle mého soudu, však v tuto chvíli přechází z pomyslné defensivy po problémech se smrtí Johánka z Pomuku naopak k ofenzivního myšlení, kdy si uvědomuje, že právě mučednickou smrtí vikáře vytváří prostor pro nového svatého, částečně by tím dotáhl svého otce a podle toho zařizuje vše potřebné.

Ve vztahu ke zdejším dvěma hradům se mu poněkud hodí, že vyhořel hrad Žebrák a král je nucen buď tento hrad s nepříhodným jménem buď velmi náročně přestavět, nebo vystavět sídlo nové. Rozhoduje se pro druhou variantu a staví do té doby stavbu tak neobvyklou, že snad ani není úplně možné mluvit o hradu, ale spíše o zvláštní budově, téměř svatyni, která činí nad stavbami dalšími, vzhlíží hrdě daleko do kraje a je nejviditelnější stavbou na spojnici Čech z Prahy se Svatou říší římskou do Norimberka.

Pohleďme teď na audienční sál tzv. Královského paláce, který je dlouhý přibližně **20** kroků, má **3** okna, široký je deset kroků a jsou z ní tři východy do dalších menších místností (10 + 3 = **13**), z prostředních tří konzol vychází vždy třikráte žebro (3×3 = **9**), **3** patky konzol jsou zdobené.

Pokud si poskládáme tato čísla za sebe, zjistíme, že Václav stavěl audienční sál matematickým jazykem, když v těchto symbolech kupodivu nalezneme datum Johánkovy smrti 20 – 3 – 13 – 9 –3, tedy **20. 3 . 1393**.

August Sedláček, který popisuje tento sál i později, si také dává záležet na přesně formulovaných číslech, která poskládaná za sebou opět dávají toto tajemné datum: hovoří zde již o kapli sv. Bartoloměje, která je dlouhá přibližně **20** kroků, má **3** okna, **1** oltář, jednu sochu a jednu kruchtu a jednu lampičku (dohromady **3** zmíněné věci), jednu truhlu a pět lavic a tři obrazy po jedné straně (dohromady **9** věcí) a konečně **3** obrazy na straně druhé. – Je vidět, že tato číselná posloupnost byla dodržována i v dobách pobarokních.

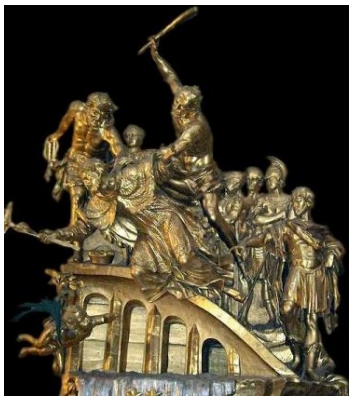

Pokud bychom tímto matematickým jazykem měli přibližně jasno, cože vlastně Václav vystavěl na horním konci skalnatého ostrahu, bude potřeba najít relikvii (resp. její část vybrat z mučedníkova těla), kterou by tato svatyně (myšleno celý hrad, jelikož sál je pouze jeho vyvrcholením) měl skrývat. Obraťme se do doby, kdy bylo tělo mrtvého Johánka shozeno do Vltavy (tentýž den přibližně v půl deváté), na řece se objevily hvězdy (první zázrak, že?!) a tělo zmizelo.

Vyloveno bylo až 17. dubna na pravém břehu řeky – král měl tedy poměrně dlouhou dobu (téměř celý měsíc) vše dobře rozmyslet a zvážit. Tělo muselo být již v rozkladu, nicméně jedna jeho část se zachovala a v budoucnu se z ní stal obrovský fenomén. Hlava vikáře byla prozatímně umístěna do svatovítské katedrály, nicméně s příchodem husitského hnutí bylo nezbytně nutné přemístit jí tam, kam patřila, tedy na točnický hrad. Ten už nebyl Václavem obývaný – tím se

vyřešil i problém soužití starého a mírně psychicky až schizofrenně narušeného krále a mrtvoly, za kterou vlastně mohl.

O tak vzácný ostatek se stará zdejší purkrabí Zbyněk z Podmokel, který je však nucen tuto vzácnou relikvii ukrýt před královým bratrem Zikmundem, jež se na hrad po bratrově smrti dvakráte vypravil odvézt nějaký „velký poklad“. Zbyněk zřejmě uložil ostatky těsně vedle „Johánkovi“ síně do místnosti, která byla přístupna pouze oknem.

V následujících dobách je snad možné mluvit o Johánkově prvních zázracích, když točnický hrad jako zázrakem vyvázl ze všech možných zkáz či katastrof – poklad (ostatky) nebyl Zikmundem nikdy objeven, hrad nebyl husity (ač třikráte obléhán) nikdy dobyt, nebyl údajnou šťastnou náhodou dobyt Švédy během třicetileté války, nebyl ani zevnitř rozvrácen točnickým obyvatelstvem apod. apod.

Mírnou nejasnost do celého příběhu vnáší pouze hledání údajně zakopaného pokladu Krajíři z Krajku – víme však, co se jim stalo – ve své zaslepenosti a snaze hrady rozvrátit nakonec přišli o veškerý majetek a spodnímu hradu přinesli definitivní zkázu. Ostatky v tuto dobu zřejmě z hradu zmizeli a dle mého soudu se zřejmě dostali do nejbližšího většího a mocnějšího ochranného místa – kláštera, který mu v tu dobu byl s to zaručit ochranu a dokázal pracovat na beatifikačním procesu světce, pro nějž již dozrála doba. Soudím, že se tak ostatky dostaly na nějaký čas do kláštera v Plasích, který byl sousedem točnickému panství a jeho opaté byli v onu dobu jedněmi z nejmocnějších přímluvců na dvoře panovníka. Ve prospěch této teze (po vzoru kružnic dr. Mazuta) mluví jasně i vzdálenosti mezi plaským klášterem a hradem Točník.

Jejich vzájemná blízkost je totiž naprosto shodná se vzdáleností tzv. Malých Plas, tedy klášterního majetku v Praze od točnického hradu. Řeč čísel navíc umocňuje to, že podle mapy cisterciáka Mauritia Vogta opsaná kružnice, jejíž poloměr je dán vzdáleností Plas od nejvýchodnějšího bodu klášterního panství vzhledem k Točníku – cerhovickým kostelem, protíná velmi zajímavé a důležité body – hrad Bečov (s relikviářem sv. Maura), premonstrátský klášter v Teplé (jeden z nejvlivnějších řádových domů těchto mnichů v Čechách a potencionálních mocných přímluvců), klášter v Kladrubech (opět jeden z nejmocnějších, tentokráte benediktinských domů – navíc jeden z prvopočátečních problémů při smrti Johánkově) a konečně bývalý cisterciácký klášter v Nepomuku, tedy rodiště Johánka! Pro cisterciáky jako přímluvce mj. hovoří i to, že v dalším svém význačném domě – klášteře ve Žďáře nad Sázavou nechali vystavět ojedinělou budovu zasvěcenou právě Johánkovi a jeho památce, kam se zřejmě měly ostatky přemístit a tento cisterský areál měl být mučedníkovi důstojnější pevností.

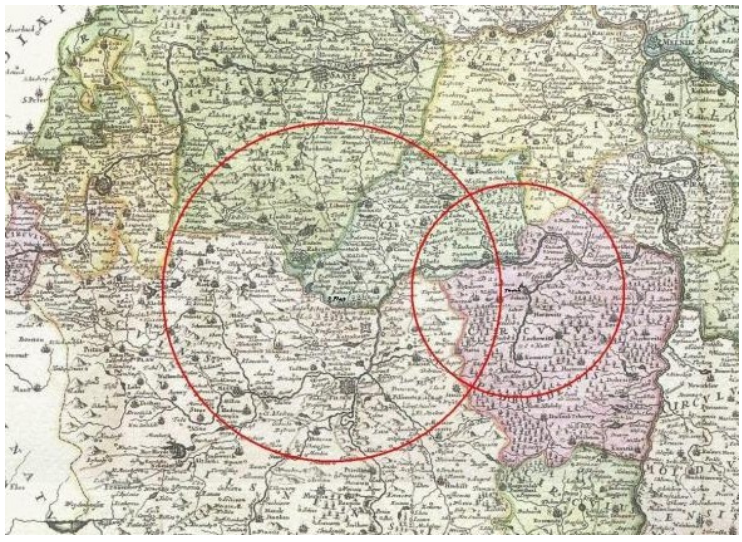

Je možné usuzovat, že si majitelé hradu pečlivě střežené tajemství ostatků tohoto hradu předávali z generace na generaci. Teprve se správou státu se na tento odkaz zapomíná a poslední majitelé hradů Colloredo-Mansfeldové poklad na hradě nebo v jeho blízkém okolí zřejmě pečlivě uschovali pro jeho pozdější vyzvednutí. (Zde se nabízí paralela s ostatky sv. Maura v cenném relikviáři zakopaném na hradě Bečov rodem Beaufort-Spontin.)

Na tuto zvláštnost kaple, resp. její pravý význam jako obrovského relikviáře samozřejmě v náznacích odkazuje i její barokní výzdoba. Není samo sebou, že na hrad byly konány tak početné poutě, při kterých nebyli poutníci vpouštěni do „relikviáře“ – sálu samotného, ale kázalo se jim z dřevěné kazatelny vycházející z kaple na nejbližším větším volném prostranství – 3. nádvoří (viz dobová vyobrazení).

V tu chvíli již byl Johánek čtyři roky svatořečen (zřejmě za mocné přímluvy někdejších schraňovatelů ostatků – plaských opatů Trojera a Tyttla). Výzdoba barokní zajisté reflektovala pravý význam původního sálu a tím se vracíme zpětnými úkroky k údajnému obrazu sv. Markéty, který by spíše patřil do stejnojmenné kaple hradu Žebrák a který jsme prozatím interpretovali jako možnou sv. Starostu.

Různými srovnáními zjistíme, že tato „svatá“ žena však byla striktně zobrazována jako ukřižovaná a jde tedy o definitivní potvrzení omylu s Ježíšem. Navrátíme se k otázce, zda když je tento obraz opět námětově podobný Ježíši, (a pokud zavrhneme sv. Judu Tadeáše), přihlédneme k schématickému obrázku a dalšími komparacemi zobrazování Johánka, zda můžeme označit dotyčnou zobrazenou postavu jako možného Johánka s obrazem Krista na prsou? O zasvěcení kaple a tímto po léta skrytým poselstvím by pak nemělo být pochyb.

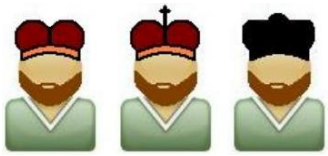

sv. Starosta / Ježíš / sv. Johánek
(schématické zobrazení)

Ku pomoci této teorii hovoří i dnes zřejmě již definitivně ztracený oltář, který byl přímým důkazem pravého zasvěcení kaple. (Vždyť podle hlavního oltáře jsou zasvěceny kaple či kostely.)

Ke konci přednášky se ještě na skok vraťme ke zmizení ostatků už sv. Jana Nepomuckého – a tím se nám opět prováže přednáška s dr. Mazutem a nálezem podmokelského pokladu, z něhož „určitá část“ zmizela:

Stříbro se rukama kmitá
les tiše kolem si špitá

Poklad byl nalezen
Poklad byl objeven

Poutník tu zůstane
přes noc
z ohýnku staví si pevnost
Až usne v roklině
z jeho snů všechno
se dozvíme
co nalezl v hlubině
temnot

Komár mu usednul na nos
můra mu usedla na šos
Mravenci
vlezli mu do kapsy
co našli, co asi
Věčnost
Usnuli v červené malině

Stříbro se rukama kmitá
les tiše kolem si špitá

Poklad byl nalezen
Poklad byl objeven

Voda je v potoce čistá
Voda je v potoce čistá
po řece poteče
křišťál

Vážení přátelé, k samému závěru si troufám tvrdit, že tím, kdo po dlouhých letech od předání hradů Točník a Žebrák do vlastnictví státu a od nalezení podmokelského pokladu přišel na původní smysl hradní kaple na Točníku je právě zde přítomný doc. Mazut, který způsobem sobě vlastním – tedy ve spoustě náznaků, indicií a jinotajů, pečuje pietně o Johánkův odkaz dodnes – a myslím, že pro podporu toto tvrzení mám přesvědčivé důkazy:

dr. Mazut v plaském klášteře u obrazu sv. Jana Nepomuckého z tamního několikaletého sympózia

Pohleďme na zcela první Mazikongres konaný v roce 2005 a na jeho vyvrcholení spojené s ukládáním ostatků neznámého muže (několika jmen: „Floriánek“, „Francin“ – stejně jako Juda Tadeáš!) do jedněch z nejklidnějších a nejposvátnějších prostor hradu, které zároveň sloužily jako první zdejší kaple za života jak zakladatele hradu Václava IV., tak za života pochovávaného – Johánka z Pomuka.

Je již jen doplňkem, že dodnes se mimoděk dějí v hradní kapli zvláštní obřady, které nepřímo navazují na někdejší slavné poutě k hradní kapli, kterých se žebráčtí kaplani obávali a obávají…

Děkuji za pozornost a následuje krátké shrnutí „Zpovědnických přednášek“ dr. Mazuta a mé.

doc. Duch, listopad 2007